

Mida aken peegeldab?

Pärandivaderite akende inventeerimise talgud

Vanuseaste: gümnaasium

Tööleht

Nimi:

Aknad on maja silmad. Sõna „aken“ on meile jõudnud vene keelest („okno“ on aken ja „oko“ silm). Läbi aegade on kasutusel olnud erineva kuju ja kaunistusviisidega aknad, muutunud on nii moed kui ka aknaklaasi valmistamise viisid. Uuri aknaid lähemalt – need annavad sulle vihjeid maja vanuse kohta.

1. Märki iga lõigu juurde sobiva pildi number. Lisaks kirjuta iga lõigu juurde vastava arhitektuurstiili nimetus (vaata akende tüüpjooniseid järgmisel leheküljel).

A. Kuni 19. sajandi alguseni kasutati talumajadel väikeste aknaavade ees puidust ettetõmmatavaid luuke. Lisaks oli kalli aknaklaasi asemel kasutusel loomapõis, vasikanahk või õlitatud riidetükid.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

B. Esimesed klaasaknad ilmusid linnamajadele arvatavasti 13. sajandil. Keskajal kasutati väikeseid rombikujulisi või kandilisi klaasitükke, kuna suuri klaasitahvleid ei osatud teha. Klaasitükid olid paksud ning mullide tõttu üsna läbi paistmatud. Need ühendati omavahel tinaribadega.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

C. 17. ja 18. sajandil ehitatud aknad olid ruudukujulised ja jaotatud neljaks osaks. Kuigi alates 18. sajandist oli aknaklaas kõigile kättesaadav, jäi see ikka veel jõukuse märgiks.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

D. 19. sajandil tulid kasutusele pikliku kujuga aknad, valdavaks sai kuue ruuduga aknatüüp.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

E. Kuue ruuduga aknatüübiga samal ajal olid kasutuses ka veidi lihtsama moega aknaraamid, mida leiab ka 20. sajandi alguses ehitatud majadel. Sellel tüübil on alumises osas suuremad (püstiasendis) riskülikud. Ülemises osas on üks pikuti riskülik, mis mõnikord on jaotatud omakorda kaheks võrdseks ruuduks.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

F. Kui elanikkond 20. sajandi alguses hügieenist ja tervisekusest teadlikumaks muutus, ilmusid akendele eraldi avatavad tuulutusraamid.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

G. 19. sajandi lõpus ja 20. sajandi alguses kasutati esinduslikumatel hoonetel (teatrid ja uhkemad elumajad) väga keerulise jaotusega aknaraame. Lihtsamad kortermajad üritasid ka moega kaasas käia: võid seda märgata akna ülaosas, kus see on mitmeks väikseks ruuduks jaotatud.

Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

H. 1930. aastate moeuudiseks oli lintaken ehk üksteise kõrval asetsevate akende rida, mis võis katkematult jätkuda ka ümber maja nurga teisele küljele.

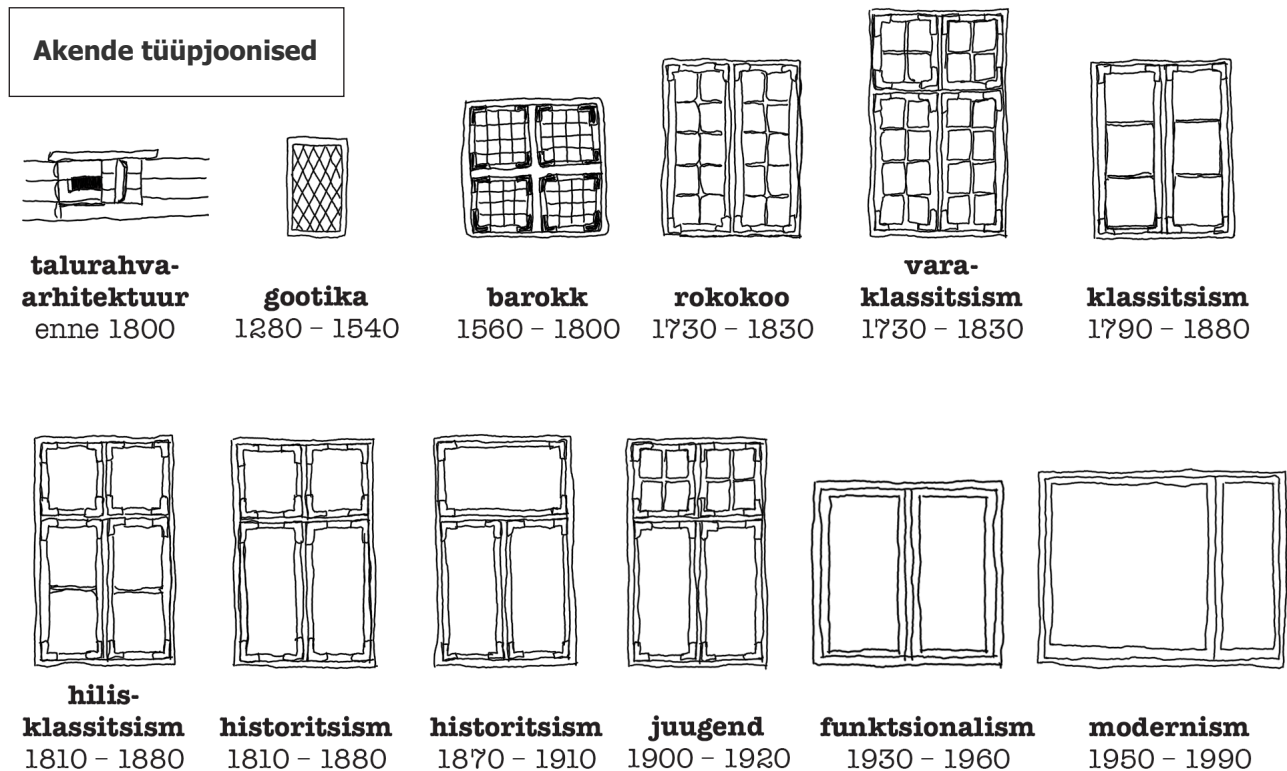
Pilt: ____ Arhitektuurstiil: ____

I. Alates 1930. aastatest muutus akna vorm väga lihtsaks. Ilusa välimuse ja kaunistavate detailide asemel muutus oluliseks praktiline väärtus. Aknad muutusid suuremaks, et tuppa rohkem valgust tuua.

Pilt: ____ Arhitektuuristiil: _____

J. 1970. aastate lõpus hakati Saksamaal tootma plastist raamiga aknaid (plastaknaid). Eestis muutusid need populaarseks 1990ndatel ja 2000. aastate alguses ning uusehitistel on plastaknad laialdaselt kasutuses tänapäevalgi. Plastaknad on puidust akendest odavamad ja neid on ehitusel lihtsam paigaldada, kuid ajaloolistele majadele need ei sobi. Plastakna tunned ära selle järgi, et tal on lai ja sile raam, puidule aga saab sisse lõigata sooni ja teha kumeraid servi.

Pilt: ____ Millal tuli kasutusse: _____

2. Arhitekt Rein Raie on teinud rekonstruktsioon-joonised Pärnus Kuninga tänaval asuvate majade number 18 ja 30 kohta. Majad ehitati 17.–18. sajandil, kuid hiljem on neid mitu korda ümber ehitatud ja sellega välimust täielikult muudetud. Põhjuse selleks andis majaomanike soov „uue moega“ kaasas käia. Kui tehnoloogia areng võimaldas suuremas määral aknaklaasi toota, mõjutas see kohe ka aknamoodi. Eelmisest ülesandest said teada, et veel on aknaraamide kujundust mõjutanud vaated tervisekaitse nõuetele ja praktilisuse kaalutlused.

20. sajandi teisel poolel hooned restaureeriti. Mõlemad majad asuvad Pärnu vanalinna muinsuskaitsealal. Kuninga 30 on riiklikusse muinsuskaitse registrisse veel eraldi kantud kui ehitismälestis ja ajaloomälestis. Ehitismälestiseks on hoone tunnistatud seetõttu, et tegemist on ajastule ja piirkonnale omase tüüpilise hoonestuse näitega. Ajaloomälestis on hoone oma ajaloolise tähtsuse poolest, sest see ehitati 1759. aastal Eliisabeti kiriku pastoraadiks ja aastatel 1809–1846 elas seal Eesti kultuuriloo olulise koha pälvinud pastor Johann Heinrich Rosenplänter (baltisaksa keeleteadlane, estofiil ja koolmeistrite kooli rajaja).

Otsi need hooned kaardirakenduse Google Maps abil tänavavaates (*street view*) üles ja kirjelda, milline on nende majade välimus tänapäeval, võrreldes varasemate aegade. Rekonstruktsioon-joonised leiad järgmiselt leheküljelt.

Arhitekt – ehituskunstnik, kes kavandab ehitatud keskkonda ehk linna ja hooneid.

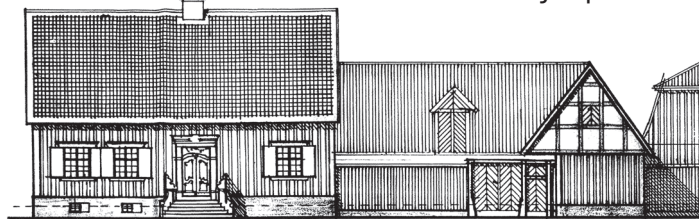
Restaureerimine ehk **ennistamine** (vanaprantsuse k *restorer*, ladina k *restaurare* – tagasi andma, uuesti üles ehitama, parandama) – ajalooliste esemete, kunstitööde ja ehitiste taastamine.

Rekonstruktsioon (ladina k *reconstructio* – ümberehitamine, taastamine) – arhitektuuris osaliselt või täielikult hävinud objekti mingil konkreetsel ajal eksisteerinud kuju taastamine, võib olla teostatud nii füüsiliselt kui ka joonisena.

17. saj lõpp

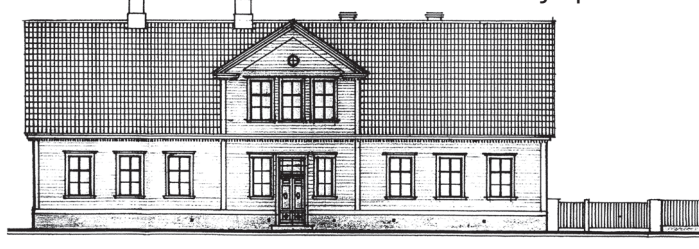
18. saj II pool

19. saj I pool

19. saj I pool

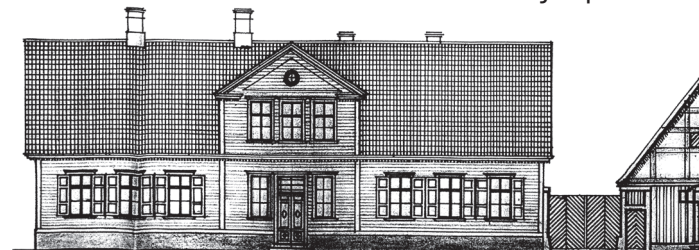

20. saj algus

Kuninga 18 Pärnu

19. saj II pool

Kuninga 30 Pärnu

3. Analüüsi inventeerimisretkel kogutud pildimaterjali ja kirjuta essee.

- Määra akende tüübi järgi iga hoone ehitusperiood. Kui täpset vastet ei leia, püüa aknakujunduse ajalugu silmas pidades teha loogilisi järeldusi ja/või leida vihjeid hoone teistest detailidest. Põhjenda, millest vastamisel lähtusid.
- Koosta inventeeritud akende põhjal analüüsiv kokkuvõtte kodukoha kohta. Määra asumi hoonestuse üldine vanus ja too välja, milliseid piirkondlikke eripärasid arhitektuuris märkasid. Kuidas aken peegeldab selle ehitusaegse elanikkonna olustikku ja sotsiaalset tausta? Kuidas hindad tolleaegset asustustihedust ja inimeste ruumivajadust? Kui keskkonnateadlikud olid sinu arvates inimesed majade ehitamise ja valmimise ajal? Kas sul on võimalik uuritud akende ja majade põhjal teha järeldusi asula tänavavõrgustiku ja selle muutuste kohta läbi aja (milline on varasem või hilisem osa)? Põhjenda oma vastuseid. Kui kasutad abistavaid allikaid, siis lisa viited.
- Kas mõni uuritud hoonetest võiks sinu silmis olla kultuuripärandi ja arhitektuuriajaloo seisukohalt väga väärtuslik? Kas kohaliku või üleriigilise tähtsusega? Kontrolli Maa-ameti geoportaalist, kas mõni uuritud ehitistest on muinsuskaitse all või asub kaitsealuses piirkonnas (muinsuskaitsealal või miljööalal). Selleks sisesta kaardirakenduses kultuurimälestiste kaardil (<https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kultuurimalestised>) otsingusse hoone aadress. Abiks on vasakus servas avanevad kaardirakenduse teemakihid: kultuurimälestis, muinsuskaitseala, teemakaart.

Muinsuskaitse – minevikupärandi väärtustamine ja kaitsmine. Hõlmab esemeid, ehitisi ja arhitektuuriansambleid, millel on kultuuriline või ajalooline väärtus.

Kultuurimälestis – üleriigilise tähtsusega muinsuskaitse alla võetud ese, ehitis või ala. Kaitse alla võetud erilise kultuurilise või ajaloolise väärtuse pärast.

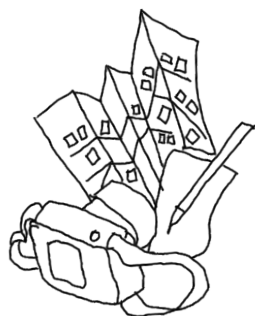
Muinsuskaitseala – ala, mis on ajaloolise keskkonna säilitamiseks muinsuskaitse alla võetud. See keskkond annab tunnistust aja jooksul toimunud asustus-, arhitektuuri- ja kultuuriajaloolistest protsessidest. Eestis on 12 muinsuskaitseala.

Miljööala – ala, kus on ajalooliselt välja kujunenud ühetüübiliste hoonete terviklik koostis koos iseloomuliku tänavavõrgu ja haljastusega. Miljööala on kohaliku tähtsusega säilitamist vääriv ala.

Akende inventeerimine

Inventeerimine on süstematiseeritud info kogumine millegi kohta. Sina osaled õpilaste üleees-tilistel akende inventeerimise talgutel „Mida aken peegeldab?“. Sinu ülesandeks on pildistada ja kirja panna andmed oma kodukoha akende kohta.

Millest alustada?

- Otsi kaardi abil üles hooned, mida pead inventeerima, ja mõtle läbi oma teekond.
- Märgi üles, millises järjekorras sa hooneid pildistad (pane kirja aadressid).
- Võta kaasa fotoaparaat või nutitelefoni, millega saad pilti teha.
- Kui majaomanik tuleb sinuga rääkima, tutvusta ennast, palu temalt pildistamiseks luba ja selgita, miks sa seda teed.

Kuidas teha häid fotosid?

- Sul on vaja teha fotosid nii akendest kui ka kogu maja esiküljest.
- Seisa otse akna ette, näoga akna poole. Ära pildista külje pealt.
- Tüüpilise näite saamiseks vali pildile üks esimese korruse aken.
- Kui majal on lisaks põnevaid ja erikujulisi aknaid (nt trepikoja- või pööninguaken), siis jäädvusta ka need.
- Hoia fotokaamerat või nutitelefoni käes nii, et see oleks otse, mitte viltu.
- Veendu, et aken ja selle iluliiatud jäävad tervenisti kaadrisse.
- Võiksid akna erilistest detailidest ka eraldi pildid teha, pildistades neid suuremalt ja lähivaates.
- Hoone üldvaatest fotot tehes katsu peale saada kogu tänavapoolne külg, selleks mine majast piisavalt kaugele.
- Pildistamise ajal oota, kuni jalakäijad mööduvad.
- Kui sul tuleb pildistamiseks korraks autoteele astuda, palu kellegi abi, et ta liiklust jälgiks ja sind lähenevatest autodest hoiataks.
- Vaata kohe pärast pildistamist foto tähelepanelikult üle. Suurenda, kui vaja, et näha, kas foto on kenasti selge. Kui foto jäi udune, siis palun pildista uuesti.

Kuidas inventeerimiskaarti vormistada?

- Pärast väljas tehtud pildistamisringi täida arvutis inventeerimiskaart. Kasuta selleks Word-programmi.
- Võta eeskujuks inventeerimiskaardi näidis.
- Täida lahtrid andmetega nii enda kui ka pildistatud maja kohta.
- Kasuta kirjastiili Times New Roman suurus 12 pt.
- Lisa juurde fotod: vaade maja esiküljest, foto ühest aknast, lisaks akna detailidest, kui ka need tähelepanu äratasid ja sa neid pildistasid.
- Võid lisada veel fotosid muudest erikujulistest akendest.
- Tähista hoone üldvaatel punase ringiga aken (aknad), mida oled pildistanud. Kasuta selleks programmi Paint (Windowsiga arvutis) või Preview (Apple'i arvutis).
- Muuda piltide suurust nii, et kogu info hoone kohta mahuks ühele lehele.
- Ära fotosid liiga väikseks tee, vaid aseta need lehele nii suurelt, kui mahub!

Inventeerimine – info kogumine objektide kohta (nende pildistamine või joonistamine, kirjalikult välimuse ja seisukorra kirjeldamine).

Mida aken peegeldab?

Pärandivaderite akende inventeerimise talgud

Pildistas: Triin Lepik
Kool: Kalamaja Põhikool
Klass: 4B

Maakond: Harjumaa
Linn/alev, vald ja alevik/küla: Tallinn
Tänav ja maja number: Vana-Kalamaja 32
Maja kasutus: elumaja
Pildistamise kuupäev: 2. aprill 2020

